

Владан Ђокић, *Урбана типологија: градски трг у Србији* (Архитектонски факултет Универзитета у Београду 2009)

Приручником о урбаној типологији градских тргова у Србији др Владан Ђокић, професор београдског Архитектонског факултета, недавно је употпунио истраживачки опус у области теорије и историје урбанизма. После инспиративне студије „Град и градски трг“, објављене такође у матичној установи (2004), своју пажњу је усмерио на актуелни феномен урбане обнове, колико и на постојеће стање најважнијих градских тргова у ужој Србији. Пре њега, тако екстензивна и методолошки захтевна теренска истраживања у домаћој историографији предузимали су једино Бранко Максимовић и Богдан Несторовић, а делом и Јован Крунић, Зоран Петровић, Жељко Шкаламера, Љубинко Пушић, Зоран Маневић и Владимир Мацура.

Као један од малобројних домаћих експерата за функционалне и формалне одлике градских тргова, Ђокић у свом прегледном приручнику обједињује искуства историографа и урбанисте, комбинује методе историчара, критичара, теоретичара и практичара. Отуд се и његово излагање

одликује високим степеном актуелизације разматране проблематике, која у свом дескриптивном аспект у квантитативно надраста слојеве историографске контекстуализације.

Ослањајући се на познате, као и на мање примећене и потпуно неистражене историјске документе, аутор обогаћује досадашња сазнања о развоју тридесет значајних градских тргова у Србији. Претежно се позива на поуздане картографске, геодетске, теренске, фототечке, хемеротечке, путописне, мемоарске, историографске и друге релевантне изворе. У исцрпном излагању на 480 страна, критички осветљава урбанистичку ситуацију тргова у Горњем Милановцу, Рашкој, Лешници, Куршумлији, Бајиној Башти, Лозници, Пожеги, Краљеву, Ваљеву, Трстенику, Јагодина, Ариљу, Крушевцу, Београду, Ужицу, Туприји, Параћину, Голуцу, Сурдулици, Смедереву, Великом Градишту, Нишу, Шапцу, Зајечару, Неготину, Чачку, Врању, Пироту, Књажевцу и Крагујевцу. Реч је о најзначајнијим целинама реализованим у пракси нашег новијег градоградитељства.

У првом делу приручника, аутор дефинише појмовни апарат своје критериологије, бавећи се значењем и примереношћу термина „тип“, „архетип“ и „типологија“. Устаљена схватања претходних ауторитативних тумача слојевито проблематизује, а делом и ревидира. Посебно плодно разматра садејство појмова „типологија“ и „морфологија“. Оригиналане класификације типова градских тргова изводи из властитог теоријског оквира, уводећи у расправу низ нових елемената (препознатљивост, привилегованост, протективност, симболизам, дистинктивност, контрола и др.).

Приказом типова заступљених у домаћој урбанистичкој пракси током последња два века, у даљем излагању Ђокић развија срж свог приручника, усредсређујући се на поменуте примере из уже Србије и Београда (Теразије). Штета што у своје разматрање није уврстио и урбане целине са Косова и Метохије, које су од ослободилачких ратова Србије (1912–1918) до почетка деведесетих година прошлог века у знатној мери осмишљавали српски стручњаци (што се може рећи и за Скопље и Бањалуку). Одсуство аналитичког осврта на Лесковац, Пожаревац, Нови Пазар, Власотинце, Пријеполје и неколико других необухваћених градова такође умањује ефективност овог приручника. Анализа идеолошких и социо-економских основа затечених историјских решења је такође могла бити потпунија.

Полазећи од функционалних и формалних карактеристика разматраних тргова, класификације типолошких целина Ђокић утемељује разложно и аргументовано. У већини аналитичких одељака баца ново светло на структуру, историјат и стање тргова, износећи плодне закључке и одрживе оцене. У светлу властитих мерила, потенцира морфолошке сличности и типолошке разлике између градова, често међусобно удаљених. Досијее појединачних места развија уједначено, обогаћујући их комбинацијама старијих и новијих цртежа, фотографија и планова. Сваки досије поткрепљује напоменама, у којима је, осим незаобилазних дела стручне литературе, неочекивано изостало навођење низа корисних историографских прилога о урбанизму и архитектури разматраних градова (радови П. Васића, М. Шћекића, З. Маневића, М. Војиновића, Т. Борић, Ђ. Боровњак, В. Касалице, М. Живковића, Б. Андрејевића, В. Вучковића, Д. Рајић и других аутора). Тај упадљиви методолошки недостатак, који деценијама уочљиво оптерећује радове из ове области (и који једнако иде на душу рецензента), указује на недовољно праћење научне продукције о важним питањима историје наше новије градске архитектуре. Томе доприноси и све израженије одсуство комуникације између архитеката, урбаниста, критичара, конзерватора, историчара уметности и академских предавача. Све дубља специјализација поменутих дисциплина, колико поспешује њихов појединачни развој, парадоксално доводи и до међусобног удаљавања и штетног затварања у уске монолошке оквире. Због тога је неопходно пронаћи начине за успостављање еластичнијих хомогенизујућих спона између полазишних матрица ужих дисциплина, нужних за превладавање распрострањеног партикуларизма.

Заокруженошћу и темељитошћу пласираних анализа, а поготово плодним критичким опсервацијама, Ђокић оживљава дуго запостављене студије из историје српског урбанизма. Посебно је значајно што је читаво излагање херменеутички, технички и језички прецизно уједначио, лишавајући га помодних ванстручних екскурса и непримерених вишезначних термина. Квалитетно одабрани и функционално пласирани, илустративни прилози додатно подижу ниво ауторове експликације.

Истичући врлине и мане затечених тргова, аутор оформљује подстицајно методолошко полазиште за њихова будућа проучавања, нарочито значајна за вредновања мање примећених, од центра удаљених целина. У завршном поглављу трактата, износи и предлоге за планско исправљање уочених грешака генерација домаћих градоградитеља, који су неретко наступали претенциозно и неконтекстуално.

Иако је претходни општији приручник 2004. год. саставио далеко надахнутије и језгровитије, арх. Ђокић овим најновијим прилогом вишеструко обогаћује наставу, критику, теорију и историографију нашег новијег урбанизма. Двојезичним српско-енглеским преломом издања, своја запажања знатно приближава заинтересованој међународној читалачкој публици.

*Александар Кадијевић
Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за историју уметности*